

Janja Vidmar

Maribor

MLADINSKA KNJIŽEVNOST: TABU KNJIŽEVNE IN LITERARNOKRITIŠKE JAVNOSTI

V sodobni družbi samega tabuja ni več mogoče pojasnjevati kot nekaj prikritega, prepovedanega, kot nekaj, kar vzbuja nelagodje ali česar ni dovoljeno kritično obravnavati, temveč je smiselno preučiti ozadje tabujev: kako je mogoče v očeh ljudi družbeno stvarnost interpretirati tako, da večino ali neko skupino prepričaš v svoj pogled na nek določen sistem vrednot.

Nasploh je dobro ločevati med tabuji v družbi in tabuji v mladinski književnosti, slednji uspešno 'pokrivajo' vse družbene tabuje in predsodke, obenem pa se jih drži še železni repertoar pedagoško-moralnih postulatov. Mladostnik se v fazi odraščanja pravzaprav nenehno srečuje s tabuji, saj so tabu skorajda vsa temeljna eksistencialna vprašanja v družbi.

Konec koncev ni nič drugače na področju književnosti in znotraj nje mladinske književnosti, v okviru katere je še vedno mogoče trčiti v romantično predstavo odraslih o primernih delih za otroke in mladino, toda če kaj drži, drži, da mularija ne želi kovati zamere do literature na istih naslovih, ki so se priskutila že njihovim staršem. Hočejo svoje, hočejo primerne, ki se zdijo odraslim neprimerni. Žal odrasli ne zaupamo njihovi presoji. Meni se zdi vedno smešno, kako nekateri mladinski tabujski romani vzbujajo zgražanje in ogorčenje v družbi, medtem ko se ob pojave oz t. i. tabuje, obravnavane v teh delih, v realnosti nihče ne obregne in nikogar ne motijo, moti jih zgolj obravnava v literaturi, ne njihova prisotnost v družbi. Zakaj ne srečujemo tabujev v literaturi za odrasle? Ko pa smo vendar odrasli tisti, ki jih umetno konstruiramo in vzdržujemo. Nenazadnje tudi ta simpozij po svoje diši po blefu, saj razpravljamo o tabujih, ki jih vzdržujemo tudi s svojo literaturo razbijanja tabujev in zdajšnje razpravo.

Naj se vrnemo nazaj: zdi se, da podobno mladinsko književnost ocenjuje oz. opredeljuje resna, etabliрана literarna srenja, kajti znotraj korpusa književnosti, ki zna povzemati resnično problematiko sodobnega sveta in/ali zgodovine, mladinska književnost še vedno ostaja bolj ali manj prezrta ravno v okviru književne in literarnokritične javnosti, kot nekakšen lokalni derivat, četudi zna prekleto dobro povzemati resnično problematiko sodobnega sveta. Na splošno je tretirana podobno kot žanrska, etikete žanrskega pisanja pri nas pa se itak vsak avtor, ki da kaj nase, boji kot hudič križa. In če mladinsko književnost primerjamo s tako imenovano umetniško/hermetično/visoko književnostjo, lahko opazimo, da je stigmatizirana v resnih razpravah, mladinska dela vrednotijo le redki kritiki, mladinski avtor si težko prisluži reference.

V Mehiki se je letošnjega septembra odvijal 34. svetovni IBBY kongres, kamor je odpotovalo tudi šest udeleženk iz Slovenije, z nami je potovala nagrajenka za častno listo IBBY, preostala peterica, med njimi tudi moja malenkost, pa je sodelovala z referati in plakati. Kongres in naša udeležba sta bila s strani domače medijske javnosti seveda prezrta. Tudi resne debate o književnosti v časopisih in revijah, kot so *Literatura*, *Pogledi*, *DELOVI KL*, *Dnevnik*, *Večerova Čitalnica*, praviloma

izključujejo razprave o mladinski književnosti, kljub dejstvu, da je časnik *Večer* pokrovitelj večernice, nacionalne nagrade za mladinsko književnost.

Celo znotraj samega ceha ni dosti drugače – mladinski avtorji, vsaj tisti, ki hkrati ne ustvarjamo za odrasle, praviloma ne romamo nikamor v gosté. Pri raznoraznih izmenjavah se nihče ne spomni na nas, razen če organizator izrecno ne zahteva pokritja našega področja.

Po drugi strani pa so slikanice in ilustrirane knjige s tabujskimi temami (o smrti, neozdravljivih oz. duševnih boleznih, revščini, invalidnosti in predvsem o homoseksualnosti) resda namenjene najmlajši publiki, toda mar v ozadju niso podtaknjene odraslim? Ali istočasno ne vplivajo na starše, vzgojitelje, učitelje, da bi diskretno ozaveščale, širile obzorja in blažile predsodke, ki so praviloma vcepljeni v odrasle, ne v otroke? Otroci so vendar odprti, strpni in dovetni, ne potrebujejo tovrstnih slikanic in ilustriranih knjig. Potrebujejo jih odrasli, ki najprej – kako svetohlinsko – otrokom vcepljajo predsodke, da zatem skozi umetnost in vzgojo razbijajo ter ozaveščajo lastne strahove.

Vprašanje je torej, ali lahko govorimo o namerni prezrtosti kot posledici nepoznavanja in arogance ali o tabuju kot strahu, predsodku pred izpovedno močjo in kakovostjo, ki bi jo mladinska književnost utegnila imeti in z obojim vnesti nemir oz. kršiti ustaljena pravila hermetične književnosti in literarnokritičke javnosti. In če se na tej točki navežemo na prej omenjeno stališče glede ozadja tabujev, ali lahko torej zaključimo, da književna in literarnokritička javnost glede moči in kredibilnosti mladinske književnosti sugerirata svoj sistem vrednotenja, v katerega sta prepričala večino ljudi. Ne da bi ji hkrati v polju, kjer mladinska literatura dosega ali celo presega kriterije, ki veljajo za etablirano književnost, dopustili stopiti ob bok velikim delom!

Naj zato na koncu še enkrat spomnim: Sekcijo za mladinsko književnost sva pomagala na noge postaviti skupaj s Slavkom Preglom ravno zaradi klavnega odnosa literarnokritičke javnosti in sploh literarne srenje do mladinske literature. Jasno, da ni šlo vse zlahka. Premagati je bilo treba tudi predsodke kolegov pod isto streho, na vse pretege opozarjati nase, se povezovati z drugimi institucijami s tega področja, ki nas sprva niso akceptirali za enakovrednega sogovornika, koordinirati, predlagati in nemalokdaj tudi vsiljevati svoje rešitve ali pa jih izboriti. In če si danes, po več kot desetletju, postavimo isto vprašanje: mladinska književnost kot tabu književne, medijske, literarnokritičke javnosti? Četudi se dogaja detabuiranje družbenih tem v mladinski književnosti in detabuiranje same mladinske literature, njena getoizacija oziroma marginalizacija kar nekako ostaja, seveda z določenimi premiki, zdaj na bolje, zdaj na slabše. Kajti sama književnost postaja tudi sila oportuna, sprevržen produkt nekih ekonomsko-komercialnih razmerij, tržne logike in profita. In nazadnje bo mogoče ta getoizacija znotraj književnosti ponudila tudi rešitev, neko kolektivno avtonomijo, neko lastno formacijo, ki bi sčasoma prinašala prednost. Legitimnost na polju književnosti si bomo morali izboriti sami.

Samoohranitveni nagon premoremo, dobre knjige pa so naš moralni imperativ.